

BRĂILA OTOMANĂ (1538-1711). CONSIDERAȚII GENERALE

1. Arhiva Otomană din Istanbul. Fondul *A.DVN* (Cancelaria Divanului Imperial) și Brăila otomană

Arhiva Otomană de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri al Republicii Turcia (*Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, abreviat: **BOA**) este fosta arhivă a marilor viziri, de departe cea mai mare arhivă a Turciei, mai mare și decât Arhiva Muzeului Palatului Topkapı (*Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi*, abreviat: **TKSMA**). La **BOA** se află, după ultimele evaluări oficiale¹, 130-150 de milioane de documente (unități arhivistice), mai precis, 100 de milioane de documente și 365.000 de condici (*defter*), care, la rândul lor, însumează zeci de milioane de documente. Această bogăție fabuloasă a Arhivei Otomane din Istanbul face din ea una dintre cele mai mari și mai prețioase arhive din lume, alături de arhivele britanice, spaniole etc. De notat că, recent, au fost transferate aici, la Arhiva Otomană, sub formă digitală și Arhiva Palatului Topkapı și Arhivele Republicane (după 1923) de la Ankara. Dacă la **BOA** se află, astfel, cel mai mare tezaur de *documente de cancelarie*, în schimb, în Biblioteca Marii Moschei Süleymaniye (*Süleymaniye Camii Kütüphanesi*), construită de Kanunî Sultan Süleyman între 1550-1556, se află cel mai mare *depozit de manuscrise* (în principal izvoare narrative) din Turcia.

De asemenea, trebuie precizat că este complet eronat clișeul că la Istanbul arhivele sunt vraise, documentele sunt împrăștiate și încă neinventariate, iar accesul cercetătorilor străini aproape imposibil. Dimpotrivă, după „revoluția arhivistică” săvârșită de Turgut Özal în 1980, când era prim-ministru, la solicitarea și cu sprijinul unor mari învâțați ca Halil Inalcık, Kemal Karpat ș.a., personalul angajat a crescut de la 30 de cercetători la 600, a fost introdusă evidența computerizată (drept rezultat, zeci și zeci de cataloage au fost și sunt permanent puse la dispoziția cercetătorilor), accesul la arhive este extrem de facil (în aceeași zi solicitantul poate începe să și lucreze), Fotocopiile comandate pot fi obținute – chiar în ziua următoare – sub formă de CD, în plus s-a luat măsura ca cercetătorii să poată lucra la **BOA** și sâmbăta, până la ora 19.

Între marile colecții (fonduri) de al *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, interesând și istoria Brăilei otomane, amintim: *Mühimme Defterleri* (Condicile afacerilor importante, codificat: **MD**); *Maliyeden Müdevver Defterler* (Condicile de la Finanțe, codificat: **MAD**); *Rûznâmeçe Defterleri* (Condicile de venituri și cheltuieli zilnice ale Vistieriei centrale de Stat otomane, codificat: **D.BRZ, D.KRZ** dar și în *Kâmil Kepeci = K.K.*); *Condicile Contabilității Generale (Bâb-ı Defteri. Başmuhasebe*, codificat: **D.BŞM**); registrele de recensământ (*Tahrir Defterleri*, cod: **TD**) unde se află cuprinse și recensămintele celor mai diverse zone ale uriașului imperiu; registrele Cancelariei Arhitectului Șef (*Bâb-ı Defteri Başmuhasebe. Bina Emîni Kalemî Defterleri*, cod: **D.BŞM.BNE**); Registrele de *cizye* (impozit-capitație plătit de nemusulmani)² etc.

O mențiune specială se cuvine făcută pentru extraordinarul fond *A.DVN (Bab-ı Asâfi Divân-ı Humâyun Kalemî / Poarta <Marelui> Vizir. Cancelaria Divanului Imperial)*, care cuprinde nu mai puțin de 216.778 de documente din intervalul 1475-1791³ (anii Hegirei 880-1206). Numai pentru epoca lui Constantin Brâncoveanu – Dimitrie Cantemir, respectiv anii 1710-1715 (anii Hegirei 1122-1127), adică doar pentru 5 ani, incluzând aici și perioada ce a urmat măcelării Brâncovenilor⁴ și confiscării averilor acestora, există peste 200 de dosare (*dosya*)⁵, un dosar cuprinzând, de regulă, 100 de documente, deci peste 21.500 de documente *A.DVN* nr. 499-714). Extinzând cercetarea la intervalul 1685 (venirea la tronul a lui Constantin Cantemir) și 1719 (începutul domniei lui Nicolae Mavrocordat în Țara Românească),

¹ Dr. Önder Bayer, directorul **BOA**, în cadrul reuniunii organizate de IRCICA (Research Center for Islamic Art, History and Culture, din cadrul Conferinței Organizației Statelor Islamice, Istanbul, 12 iulie 2008), apud Mihai Maxim, „Dimitrie Cantemir and His Time: New Documents from the Turkish Archives”, în *RRH*, XLVII, 1-2, București, 2008, pp. 31-41; idem, „Dimitrie Cantemir și epoca sa. Documente noi din arhivele turcești”, în *AMS*, IX, 2010, Botoșani, pp. 52-58.

² Vezi, de ex. pentru Brăila, un registru de *cizye* din 1587 apud Mihai Maxim, „Brăila ya Ait Bilinen İlk Osmanlı Defteri (1587) – (Primul registru otoman cunoscut privind Brăila-1587)”, în *XII. Türk Tarih Kongresi (Al XII-lea Congres de istorie turcă)*, Ankara, 1999, III, pp. 973-978.

³ *BOA Rehberi* (Ghidul Arhivei Otomane, ediția a II-a, Istanbul, 2000, p. 283.

⁴ În fața „Chioșcului de la malul mării” (*Yalı Köşkü*), denumire ce se păstrează și astăzi pentru strada aflată în spatele Camerei de Comerț (*Ticaret Odası*) din Istanbul, stradă situată între Gara Sirkeci și Podul Galata.

⁵ Vezi *BOA, Katalog* nr. 976, p. 29.

a trebuit să examineze alte câteva zeci de mii de documente, fără nici o exagerare (a se vedea *Katalog* nr. 976 de la *BOA*).

Despre ce fel de documente este vorba în acest uriaș fond?

Este vorba de plângeri (turcește: *şikâyet*, ulterior colecția numindu-se *Şikâyet Defterleri/ Registrele de plângeri*) aşadar petiții, memorii, *arz-uri*, adresate celui mai înalt organ judiciar al Imperiului tricontinental după împărat (*padişah*): Divanul Imperial (*Divân-ı Humâyun*), prezidat de marele vizir, în cauze (*dava*) nesoluționate sau soluționate necorespunzător pentru petenți de către organele judiciare inferioare, adică de către tribunalele locale ale kadiilor, redactate sub formă de *arzuhal*, când erau individuale, sau *arzmahzar*, când erau colective (populația unui sat, comunitatea unui cartier etc.), aceste documente erau de fapt, petiții (lat. sing. *supplex libellus*), formal adresate padişahului în probleme din cele mai diverse: nerestituirea unor împrumuturi, deși fuseseră acordate sub garanție, cu chitanțe și garanți (*kefil*), nerezolvarea unor cazuri de crimă, jaf sau banditism, preluarea sau majorarea unor timare sau zeamete, succesiuni, abandon familial, abuzuri la strângerea chiriilor, încălcarea de către autorități a statutului legal al comunităților nemusulmane etc. Nu lipsesc însă nici aspecte majore, precum declararea unui război sau încheierea unei păci, mobilizarea de trupe pentru campanie etc.

Interesant este faptul că multe petente sunt femei (Ayşe, Hatice, Fatma), mai ales în probleme de succesiune, dar nu numai, după cum la fel de șocant este faptul că destul de mulți petenți sunt simpli păstori nemusulmani (*zimmi*), din sate îndepărtate din Balcani sau Anatolia, solicitând cu îndrăzneală și dezinvoltură *adâlet* (dreptate). Pentru istoric există astfel posibilitatea de a pătrunde în mecanismul intim de funcționare a uriașei mașini administrative și militare otomane și în cunoașterea vieții de fiecare zi a supușilor uriașului imperiu.

Aceste petiții (jalbe, *arz-uri*, *şikâyet*), care nu depășesc niciodată o pagină, purtând la sfârșit numele petentului / petentei (de ex. *bende-i Mehmed* = robul Mehmed; *bende-i Fatma* = roaba Fatma; *bende-i Manol zimmi çoban* = robul Manole, nemusulman, cioban; *bendegân-ı fukârâ-i karye-i mezbûr* = sârmanii robi din satul sus-numit etc.), conțin în partea dreaptă, sus, un document lămuritor privind cauza înfățișată – un ordin sultanal anterior, o chitanță din Vistieria Imperială (*Hazine-i Âmire*), un extras dintr-un registru funciar (*Defter-i Hâkânî*) –, iar în stânga, sus, cu litere mai mari, „rezoluția” dată în numele padişahului: „am aprobat”, „să se facă”, „să se cerceteze potrivit șeriatalului (legii canonice musulmane)”, „să se trimită ilustrul meu ordin voievodului Țării Românești / kadiul de Brăila” etc. Desigur, nu e de crezut că împăratul însuși scria sau dicta aceste „rezoluții” pe documentele unei cancelarii uriașe, precum cea a Divanului Imperial sau pe cele emanând de la peste 50 de cancelarii financiare.

În contribuția de față vom prezenta și vom utiliza din acest fond formidabil *A.DVN un număr important de documente noi privind „Brăila 1711” – preliminarii, circumstanțe, desfășurări politico-militare, fapte diverse din viața socială, consecințe ale „campaniei de la Prut” (Prut seferi) sau „campaniei moscovite” (Moskov seferi) din 1711 A.D. / 1123 anul Hegirei. Este vorba de documente oficiale de primă-mână, emanând de la cele mai abilitate autorități ale Statului otoman (padişahul, marele vizir, marile defterdar, kadiul de Brăila etc.), precum și ale Țării Românești, precum Constantin Brâncoveanu și Ștefan Cantacuzino.*

2. Kaza-ua Brăilei în sistemul administrativ – militar otoman

Anexată la Imperiul otoman în intervalul 1538 – 1540 de către Kanunî Sultan Süleyman⁶, în legătură cu campania asupra Țării Moldovei, Brăila, cel mai mare port al Țării Românești, a fost integrată provinciilor otomane propriu-zise, în formula de *kaza* (*Kazâ-i Berâyil*, ulterior *Kazâ-i Ibrâil*), făcând parte din Sangeacul (*Iiva-ua*) Silistrei, *beilerbeylik-ul* Rumeliei, cu centrul la Sofia. Tot în 1538 a fost anexată Imperiului otoman și partea sud-estică (*Bugeacul*) a principatului autonom, tributar, al Țării Moldovei. S-a creat, astfel, călărimei tătare un coridor de trecere pe uscat de la Bahçesaray, în Crimeea, până la Buda (*Budun, Budin*), anexată și ea în 1540 – 1541. În acest chip, la mijlocul secolului al XVI-lea, Dunărea devenea un *fluviu otoman*, din fosta capitală a Ungariei (acum centru al *beilerbeylik-lui* de Buda) până la vărsarea în Marea Neagră, devenită acum *lac otoman*.

⁶ Mihai Maxim, „Teritorii românești sub administrație otomană în secolul al XVI-lea”, I – II, în *RI*, 36, nr. 8, 1983, pp. 802-817, nr. 9, 1983, pp. 979-990; idem, *Noi documente turcești privind Țările Române și Înalta Poartă (1526-1602)*, Editura Istros, Brăila, 2008, doc. Nr. 20, pp. 134-129; Petre Ș. Năsturel, „La conquête de Brăila et la creation du siège métropolitain de Proilavon”, în *Il Mar Nero*, III, 1997-1998, Roma-Paris, pp. 191-208; Ionel Cândea, „A fost Baïila cetate înainte de 1538?”, în *AnBr*, IV, nr. 4, 2001, Brăila, pp. 25-38; Anca Popescu, „Circumscripții vamale otomane în zona Portului stâng și a Dunării de Jos”, în *Național și universal în istoria românilor. Studii oferite prof. dr. Șerban Papacostea, cu ocazia împlinirii a 70 de ani, București, 1998*, pp. 312 – 325.

După coborârea violentă a cazacilor spre Dunăre și Marea Neagră începând în ultimul sfert al secolului al XVI-lea și, cu deosebire, după revolta antiotomană a Principatelor Române (Transilvania, Țara Moldova și Țara Românească) în anii 1594 – 1598, Înalta Poartă a decis ridicarea *Sancakbeylik*-ului de Silistra în *beylerbeylik*, pentru a permite guvernatorului militar de aici de a interveni mai prompt și cu forțe sporite împotriva cazacilor și românilor. Înființarea acestui nou *beylerbeylik*, la început cu centrul la Silistra, apoi la Babadag și, în fine, la Oceaov (turcește: *Özü*, în vechile texte românești = *Vozia*), a avut loc, după noile descoperiri din Arhiva Otomană (*BOA*) din Istanbul, înainte de 17 Șaban 1007/15 martie 1597⁷ (mai devreme decât s-a crezut până acum). Titularii *beylerbeylik*-ului de Silistra – Oceaov (documentele nu fac deosebire între cele două denumiri), având rangul de *vezir*, ceea ce indica însemnătatea strategică a zonei, au primit de la bun început misiunea expresă de „a avea ochii și urechile așintite în părțile Țării Moldovei și Țării Românești” (*Boğdân ve Eflâk cânibine göz kulak tutup*)⁸. Ulterior, conflictele cu Polonia (care nu-și putea stăpâni cazacii, în timp ce Poarta nu-i putea înfrâna pe tătari) din 1620 – 1621 (campania asupra Hotinului) și 1672 (cucerirea Cameniței) au deplasat definitiv centrul noului *beylerbeylik* la Oceaov.

În ce privește încadrarea administrativ-militară a Brăilei în urma înființării *beylerbeylik*-ului de Silistra – Oceaov, kazaua brăileană a continuat să fie subordonată sangeacbeiului (*mirliva*-lei) de Silistra. Așadar, formula administrativă a Brăilei otomane a rămas aceasta: *Kaza-ua Ibrâil, Sancakbeylik-ul (liva-ua) Silistra, beylerbeylik-ul de (Silistra) – Oceaov (Özi)*.

Regresiunea otomană după atacul eșuat al Vienei din 1683, formidabila contraofensivă austriacă de sub conducerea lui Eugeniu de Savoia, ridicarea Rusiei ca mare putere sub Petru I și avansul ei spre Marea Neagră, după strălucita victorie asupra Suediei (mare putere la Marea Baltică) lui Carol al XII-lea de la Poltava (1709), despre care am descoperit în Arhiva Otomană din Istanbul un interesant raport al unui agent trimis de domnul Țării Moldovei Nicolae Mavrocordat⁹ și, în fine, „Campania de la Prut” (*Prut seferi*) din 1711, cu episodul ocupării Brăilei de către „*moscoviți*” și detașamentul lui Toma Cantacuzino, toate acestea au făcut să crească însemnătatea comandantului militar de la Brăila, numit *muhâfiz* (se pronunță muhafâz), care înseamnă textual „apărător”, și *nâzır* (se pronunță nazâr), însemnând „supraveghetor”.

3. Muhafâzii și nazârii de Brăila la finele secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea

Titlul de *muhâfiz* exprima atribuțiile *militare* ale titularului funcției, deci calitatea de comandant militar al unei întregi zone, de regulă importantă din punct de vedere strategic¹⁰, pe când cel de *nâzır* exprima atribuțiile *administrative* (problemele financiare erau supervizate de un *defterdar*, dar – ciudat – n-am întâlnit în documentele *A.DVN* nici un *defterdar* de Brăila, ceea ce însă nu înseamnă că acesta n-a existat). Așadar, guvernatorul Brăilei la finele secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea se numea oficial „muhafâz și nazâr” (*muhafiz ve nâzır*). Documentele din fondul *A.DVN* (ale Cancelariei Divanului Imperial) ne indică faptul că unii dintre ei aveau titlul de Pașă (*Pașâ*), tradus în turcă modernă cu „general”, alții doar cel de Agă¹¹. La 1695 apare în documente un *muhafiz* și *nâzır* de Brăila (fără nume)¹², cu care se deschide seria unor lungi *diferende de frontieră* între domnii Țării Românești (Constantin Brâncoveanu și Ștefan Cantacuzino) și acești muhafâzi și nazâri de Brăila.

Potrivit documentelor Cancelariei Divanului Imperial, *Constantin Voyvoda* (Constantin Brâncoveanu) a făcut *arzuhal* în ultima decadă a lunii Zilhicce 1104/23.08 – 01.09 1693 st.n.¹³ în legătură cu încălcarea abuzivă a frontierei Țării Românești, nazârul Brăilei fiind învinuit că a patronat abuziv anexarea la *kaza-ua* Brăilei de noi sate din teritoriul Țării Românești. La 21 Safer 1105/22 oct. 1693 (stil nou) este înregistrat un document judiciar = *hüccet* (rom. hoget), care poartă sigiliile kadiilor de Brăila (*Ibrâil*) și Giurgiu (*Yergöğü*), privind hotarul dintre *kaza-ua* Brăilei și Țara Românească, menționându-se numele a

⁷ Mihai Maxim, „*Tuna-i Amire. L'organisation financière et militaire du Danube ottoman aux XVIe et XVIIe siècles à la lumière de documents ottomans inédits*”, în: *Romano – Turcica*, I, 2003, ISIS Press, Istanbul, p. 78.

⁸ *BOA*, Istanbul, fond *A.DVN*, dosya 11/59; *ibidem*: ordin către *Silistre Beylerbeyisi*, Ali Pașâ, din 6 Rebiülevvel 1010/4 oct. 1601 (stil nou).

⁹ *BOA*, Istanbul, fond *A.DVN*, dosya (dosar) 505, belge (doc.) 84; Mihai Maxim, „*Dimitrie Cantemir and His Time...*”, p. 34.

¹⁰ De ex., *Cafer Pașâ*, numit „beilerbei de Valahia” (*Eflâk Beylerbeyisi*) în 1595, fusese anterior *muhafiz* de Șirvan, în Caucaz, cu grad de *vezir*. Vezi Mihai Maxim, *Noi documente turcești privind Țările Române și Înalta Poartă (1526-1602)*, Muzeul Brăilei, Editura Istros, Brăila, 2008, doc. nr. 48, pp. 261-276.

¹¹ Termenul de *Pașâ* provine de la *Baş Ağa* = *Ağa* – șef.

¹² *BOA*, Istanbul, fond *A.DVN*, dos. 238/ves. 50.

¹³ *BOA*, *A.DVN*, dos. 231/ves. 82.

10 martori (*suhûd*) musulmani, fără boieri munteni¹⁴. După circa 1 an și jumătate, la 27 Cernăziulăhır 1106/12.02.1695 (st. n.) este înregistrată la Cancelaria Divanului Imperial, la cererea domnului Țării Românești, aprobarea de efectuare a unei noi reglementări de hotar (*hudûd sinuru*), reglementare realizată cu cca 17 persoane, majoritatea provenind din zona Giurgiu (*Yergöğü*)¹⁵.

Prin anul Hegirei 1124/1712 – 1713 (documentul nu are date) este atestat ca *muhafâz și nazâr* de Brăila un anume Numan Pașa¹⁶, ceea ce indică limpede creșterea însemnătății postului după „campania moscovită” (*Moskov seferi*) și ocuparea Brăilei din 1711. Tot *ante* 1713, este menționat ca „fost nazâr” (*nâzir-ı sabık*), un anume Halil Ağa, sub patronajul căruia se face inventarul pagubelor suferite de brăileni în timpul „invasiei ghiaurilor moscoviți” (*Moskov keferesi istilâsi*) din vara lui 1711¹⁷. În perioada imediat următoare (1713) apare în izvoare cel mai bine documentat *muhafâz și nazâr* de Brăila, un anume Mustafa Pașa. Despre el aflăm că anterior fusese *sancakbey* de Hamid, în Anatolia, apoi beilerbei de Timișoara (*Tamişvar Beğlerbeğisi*), poziție extrem de importantă, mai ales în acești ani când se hotăra soarta Banatului¹⁸, în disputa militară între Casa lui Osman (*Al-i Osman*) și Casa de Habsburg. Un document oficial al Divanului Imperial (*Divân-ı Humâyun*) din evăst-i Rebiülâhır 1125/ 07.05 – 16.05.1713, precizează că numitul Mustafa Pașa, emir al emirilor (*emir ül-ümerâ*), deci având rang de beilerbei, „aflat la apărarea Brăilei” (*Ibrâil muhafazasında olan Mustafa Paşa*), a fost schimbat (*tebdil olunmuşdur*) tot cu un Mustafa, dar sangeacbei de Nikopol. În consecință, lui Mustafa Pașa de la Brăila i se poruncește să vină de urgență la Istanbul, de îndată ce Mustafa de la Nicopol se va prezenta la noul său post de la Brăila¹⁹. Ordinul sultanal către Mustafa de la Nikopol, care va fi fost și el Pașa, căci era un *emir ül-ümerâ*, îi cere imperios să vină la *Ibrâil nezâbovind „nici o zi și nici un ceas”*²⁰.

Însă „în anul 1125/1713-1714” (potrivit datării specialiștilor de la *BOA*), în tot cazul după plecarea lui Mustafa Pașa „I” („de Hamid”), de la „apărarea Brăilei”, a fost înregistrată la Divanul Imperial o jalbă a 4 locuitori din Timișoara (unul era Ali, numele celorlalți trei petenți n-au fost completate), care se plângeau că Mustafa Pașa, „înainte de a fi la apărarea Brăilei (*Ibrâil muhafazasında*)”, și anume pe când era beilerbei de Timișoara (*Tamişvar Beylerbeyisi*), contractase o datoric (*zimme*) de 5.000 taleri (*guruş*), contra chitanțe (*temessükât*), sumă din care mai rămăsese dator cu 2.738 *guruş*²¹. În recuperarea datoriei s-a ivit un nou impediment: noul beilerbei de Timișoara, Hasan Pașa, a pretins că „și eu am de încasat o datoric de la Mustafa Pașa”²².

Foarte multe documente din fondul *A.DVN* nu au consemnată data înregistrării lor la Cancelarie. De aceea, asemenea documente poartă o dată propusă de arhivistul de la Arhiva Otomană (*BOA*), care a clasat documentele, în funcție de contextul în care au fost găsite (data documentelor anterioare și cea a documentelor ulterioare). Aceasta îndeamnă la multă circumspecție. Am întâlnit cazuri, când numele voievodului român menționat în document în nici un caz nu justifică data propusă de specialistul de la *BOA*. Un astfel de Document propus a fi din „1126” (anul Hegirei), adică între anii 17.01.1714 (1 muharrem) și 06.01.1715 (30 zilhicce), menționează faptul că Acem Mehmed Efendi, a murit la Iași (*Yaşnam mahalde*) (Secretarul de turcă) al domnului Țării Moldovei, dar *nazârul Brăilei* (nu i se menționează numele) i-a preluat bunurile, pe motiv că acela a murit „fără moștenitori” (*bilâ verâset*)²³

Se pare că împotriva aceluiași abuziv *nazâr* de Brăila (Numan Pașa?) s-a plâns și voievodul Țării Românești, Ștefan Cantacuzino, în decada de mijloc a lunii *fiercade* anul 1126/18.11 – 27.11.1714 (stil nou), solicitând intervenția (judecata) kadiilor de Brăila (*Ibrâil*) și Giurgiu (*Yergöğü*).²⁴ Regăsim același Domn, cu o plângere asemănătoare, nedată („1125”, adică între 28.01.1713 – 16.01.1714, propune arhivistul de la *BOA*, fără să știe că la acea dată Ștefan Cantacuzino – *Istefan, Vojvod-i Eflak hatâ* – încă nu era pe tronul ocupat de Brâncoveanu²⁵). Deci documentul nu putea fi emis decât după 3 Rebiülevvel 1126/19.03.1714 (st. MM), când a ieșit ordinul de numire (*emr-i şerit*) din partea sultanului²⁶; poate mai

¹⁴ *BOA*, Istanbul, fond *A.DVN*, dosya 232, vesika (doc.) 54.

¹⁵ *BOA*, fond *A.DVN*, dos. 238/ves. 50

¹⁶ *BOA*, fond *A.DVN*, dos. 561/37.

¹⁷ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 588/ves. 83, (a se vedea și fotocopia din anexe).

¹⁸ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 596/v. 52; 575/71; 576/54.

¹⁹ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 575/ves. 71.

²⁰ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 576/ves. 54 din ultima decadă a lunii Rebiülâhır anul Hegirei 1125/17.05-25.05.1713.

²¹ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 596/ves. 52.

²² *Ibidem*.

²³ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 255/ves. 85.

²⁴ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 657/ves. 65.

²⁵ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 717/ves. 59.

²⁶ *BOA*, Istanbul, fond *Cevdet, Eyâlet-i Mumtaze* (“Provincii privilegiate”), codificat: *C.MTZ*, dosya 12, *gömlek* („cămașa”) 569.

curând după înștiințarea (*ilm-i haber*) de trimitere a *berat*-ului de numire în funcția de *gurre* – *Cemziülâher* 1126) 14.06.1714 (st. n.)²⁷. Nu este exclus să fi fost ulterior *arz*-ului semnalat mai sus, din decada 18.11 – 27.11.1714, pe care-l detaliază. Se arată aici că nazărul de Brăila încasează abuziv și cu forța (*fuzuli*), dijma (zeciuala = tc. *öşr*) și alte dări din recoltele obținute în unele sate și lacuri/iazuri (*göller*) din zonele Brăila și Giurgiu, *aflațe pe pământurile Țării Românești*, deși ulterior, potrivit deciziei șeriatului (*hiiccet-i şeriyye*), voievozii Țării Românești încasau aceste dări.

Dintr-o altă plângere adresată de *Istefan, voyvoda-i Eflāk* (Ștefan Cantacuzino) în anul „1128” (27.12.1715 – 15.11.1716) aflăm că în iarna trecută” (*greçen kiş*), probabil iarna 1715/1716, „prin incităriile (încurajările) lui Halil Ağā, nazărul Brăilei” (*Ibrâil nazuri olan Halil Ağā tahrikiyle*), au fost trimiși oameni (*adamlar*), care au cuprins (*zabt*) 2 – 3 sate (*Kamelerinuz*) și olate ale noastre (*olatlarmizi*)²⁸, în ciuda faptului că liniile de frontieră (*huidud simurlan*) dintre Țara Românească și *kaza-ua* Brăilei erau garantate prin Documente (*temessükât*) și decizie a tribunalului kadiului (*hüccet-i seriye*). Cunoaștem, așadar, un *Halil Ağā* nazăr abuziv în raport cu Țara Românească la 1715- 1716. Să fi revenit în funcție acel *Halil Ağā*, „fost nazăr” la 1713, când se înregistra plângerea brăilenilor legată de pagubele suferite cu prilejul „invaziei moscovite” din 1711?

Un alt nume cunoscut de nazăr de Brăila este cel al lui *Alimed Ağā*, menționat în *arz*-ul kadiului de Brăila, Mehmed, din 28 *Şerval* 1128/15.10.1716, contra domnului Țării Românești (*Eflāk Beği*) = Ștefan Cantacuzino, acuzat că „a încălcat hotarul kazalei noastre”²⁹. Potrivit Documentului, nazărul însuși ar fi venit la tribunalul Kadiului (*Meclis-i ser*), iar plângerea respectivă ar fi fost susținută și de *vekil*-ul (reprezentantul său) Mustafa Ağā, de *hatibi* („slujitori ai cultului musulman”) „și alți oameni sărmani” (*ve saia fukaralav*).

De remarcat că și anul „1115” (17.05.1703 – 05.05.1704), potrivit datării specialistului de la *BOA*, avusese loc o plângere a brăilenilor, în frunte cu învățații Legii musulmane (*ulemā*) împotriva voievodului Țării Românești, acuzat că a încălcat hotarul Kazalei Brăila în zona „apei Buzăului” (*Buzesuyun*) și a localității Ianca (*Yanka*)³⁰.

În fine, potrivit unui *arz* din ultima decadă a lunii *Şerval* 1130/17 – 25.09.1718, la acea dată „la apărarea Brăilei (*Ibrail muhafazasında*) – deci muhafâz (și nazăr) era Yusuf Paşa³¹, pe care-l vom regăsi și la 9 *Safer* 1131/01.01.1719³².

Din scurta trecere în revistă a muhafizilor lși nazărilor de Brăila de la începutul secolului al XVIII-lea, potrivit Documentelor oficiale ale Divanului Imperial din Istanbul, rezultă că, în ansamblu, acești dreptăși – cu grad de *Ağā* sau chiar de Paşa – au avut o atitudine dușmănoasă față de Țara Românească, încălcând abuziv hotarul acesteia, anexând sate și lacuri, încasând ilegal taxe și impozite.

THE OTTOMAN BRĂILA (1538-1711). GENERAL CONSIDERATIONS

(Summary)

The romanian turkologist analyses three aspects about the ottoman Brăila : 1. ottoman archives from Istanbul about the city-citadel (*BOA, A.DVN*); 2. Kaza of Brăila (*kazā-i Ibrâil*) in administrative-military ottoman danubian system; 3. the *muhâfizis* (local military commander) and the *nâzirs* (administrative official) of *kazā-i Ibrâil* between 1695-1718.

²⁷ *BOA*, Istanbul, fond *C.MTZ*, dosya 12, *gömlek* (“câmașa”) 326.

²⁸ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 736/ves. 94.

²⁹ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 732/ves. 56.

³⁰ *BOA*, Istanbul, *A.DVN*, dos. 291/ves. 64. Se pare că este prima mențiune documentară, cel puțin în izvoarele turcești, a acestei cunoscute așezări rurale (astăzi oraș).

³¹ *BOA*, Istanbul, fond *A.DVN*, dos. 766, ves. 45, 45 A și 45 B.

³² *BOA*, Istanbul, fond *A.DVN*, dos. 751, ves. 77.